

למה לא מספיקה תפילה בלב?

Category: במדבר, נשא

בספריית האוניברסיטה שוררת דממה, ובאולם בית המדרש רעש המוני. עלינו להתפלל בקול רם ויש להשמיע את הווידוי דווקא בדיבור. כי הדיבור מגלה את עומק נפש האדם, ומבטאת את פנימיותו היטב.

דבר בשקט

יש אנשים שנוהגים לדבר לעצמם. אם יצא לך לשבת לצד אדם כזה תוכל לשמוע את כל ההתרחשויות והמאורעות שעברו עליו באותו יום. מספרים שפעם שאלו טיפוס כזה מדוע הוא מדבר לעצמו, והוא השיב שהוא מעוניין לדבר עם אדם חכם?

אצלנו בעם ישראל זהו מנהג כמעט מקובל לומר כל דבר בקול. רואים את זה גם בלימוד התורה; אדם זר שמימיו לא ביקר בהיכל של ישיבה, כשיכנס לאולם הלימודים הוא ישמע רעש עצום [בלקסיקון היהודי זה נקרא "קול תורה"].

הוא יראה בחורים יושבים זוגות זוגות, לומדים בחברותא ומתווכחים בקול רם. באוניברסיטאות, לעומת זאת, ההיפך הוא הנכון: באולם הקריאה של הספרייה שורר שקט מוחלט, כל אחד מכונס בתוך עצמו ועוסק בשלו, הספרנים מדברים בשקט כדי לא להפריע למעיינים.

בישיבה מעודדים את הלימוד בקול, וכך גם לאחר שהתלמיד עוזב את כתלי הישיבה הוא רגיל כבר ללמוד לעצמו בקול. לפעמים ניתן לראות אדם יושב לבדו בחדר, לומד גמרא בקול ומתווכח עם עצמו, מדוע אביי אומר כך ורבא אומר אחרת, ברגע אחד הוא 'בעד' דברי רש"י וברגע שלאחריו הוא מחליף צד, שואל ומתרץ. במקרים אחרים היו שולחים אדם כזה למוסד סגור, אבל בלימוד תורה דווקא מעודדים לימוד כזה.

ועד כדי כך שההלכה היא שמצוות תלמוד תורה מתקיימת רק כשהאדם לומד דווקא בפיו, וכמו שאדמו"ר הזקן פוסק בשו"ע (הל' ת"ת פ"ב סי"ב) "כל מה שלומד בהרהור לבד ואפשר לו להוציא בשפתיו ואינו מוציא אינו יוצא בלימוד זה י"ח מצות תלמוד תורה".

ולכן פוסק רבינו הזקן בקשר לברכות התורה ש"המהרהר בדברי תורה אין צריך לברך" היות "שהרהור לאו כדיבור דמי" (שוע"ר או"ח סי' מ"ז ס"ב).

לדבר בכוונה?

מדוע יש כזאת הדגשה על דיבור, הרי אנחנו יודעים שהעיקר בלימוד התורה זה להבין, וכשאדם לומד תושבע"פ בלי להבין אז "אינו נחשב לימוד כלל", כלומר, שלימוד התורה מבוסס על הבנה והשגה. מדוע א"כ כל כך חשוב ללמוד תורה בדיבור דוקא? (ראה לקו"ש חט"ו עמ' 326 ואילך).

כך אנו מוצאים גם לגבי תפילה; כשנותנים סידור לאדם שלא רגיל להתפלל ומראים לו באיזה עמוד צריך להתפלל, הרבה פעמים הוא קורא את התפילה בעיניו ולא אומר בפה כלום, הוא כבר סיים! הוא לא מבין שהתפלה צריכה להיות דוקא בדיבור וכמו שנפסק להלכה "המתפלל בלחש ולא השמיע לאזניו יצא, אבל אם התפלל בלבו ולא הוציא בשפתיו לא יצא שהרהור אינו כדיבור" (שוע"ר סי' ק"א סעיף ד').

שוב רואים שצריך דוקא להוציא בפה, ולכאורה מה כ"כ חשוב בזה, והרי תפילה זוהי עבודה שבלב, וא"כ העיקר הוא הכוונה והמחשבות בשעת התפילה.

כלום אי אפשר להתפלל לאלוקים מתוך הלב? פעמים רבות אנשים משתמשים במטבע של "אני נושא תפילה בלבי שכך וכך יקרה" וכדומה, וכאן, בעקשנות מוזרה, הכל חייב להיות בדיבור דווקא, ואם לא הוציא בשפתיו ! לא יצא. מהי הסיבה לכך?

בפרשת השבוע אנו מוצאים דבר דומה; התורה אומרת "איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם .. והתודו את חטאתם אשר עשו" (במדבר ה, ו-ז). ועל זה אומר הרמב"ם בריש הלכות תשובה "כשיעשה תשובה וישוב מחטאו חייב להתוודות לפני הא-ל .. זה וידוי דברים".

התורה אומרת לנו כשאדם רוצה לעשות תשובה הוא חייב להתוודות על חטאיו בדיבור לפני הקב"ה (ולא לאחרים). לכאורה מדוע צריך דווקא להגיד את זה בדיבור? מדוע לא מספיקה חרטה בלב? הרי לגבי ענין התשובה העיקר זה הלב, וכפי שהרמב"ם אכן פוסק "כל המתודה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב הרי זה דומה לטובל ושרץ בידו שאין הטבילה מועלת לו עד שישליך השרץ", זאת אומרת, שהעיקר הוא הכוונה, ומדוע אפוא יש חיוב להתוודות דווקא בפה?!

האחרונים מבארים שיש דברים שאדם יודע אותם ובכל זאת לא יעז להעלות אותם על שפתיו. באופן אינסטינקטיבי אנו נוטים לדחות עובדות לא נעימות לנו ולהדחיקן.

הגמרא מספרת (כתובות קד, א) שכאשר מת רבינו הקדוש רבי יהודה הנשיא, אמרו תלמידיו בשעת פטירתו "כל האומר רבי מת ידקר בחרב", הם ידעו שהוא נפטר אבל הם לא רצו לשמוע את העובדה המרה ולא יכלו לבטא זאת בפה. הקב"ה ברא באדם מנגנון של הגנה עצמית המאפשר לו להתעלם מן העובדות ולברוח מן המציאות.

עד"ז לגבי וידוי, לעתים אדם יודע שחטא, אבל הוא לא מוכן לומר זאת בפה מלא, ובודאי אינו מוכן לשמוע זאת מאחרים. פעולת הוידוי מכריחה אפוא את אותו אדם להכיר בעובדות הפשוטות, לבטא את האמת כמות שהיא, ורק אז באמת הוא יעשה תשובה.

הלכה כזאת אנו אכן מוצאים בקשר לנדרים ושבועות (רמב"ם הל' שבועות פ"ב ה"י) שאם אדם הבטיח בלבו לעשות משהו הוא אינו חייב לקיים את הבטחתו, כי זה לא נחשב לו לנדר, אבל אם הוא ביטא בשפתו גם אם אף אחד לא שמע זאת [2] הוא חייב לקיים את שאמר. כי כל זמן שזה היה רק במחשבתו הרי זה כמו פנטזיה וחלום בעלמא ואין כאן שום מציאות ממשית, רק כאשר הוא מבטא זאת בדיבור הדבר הופך למציאות קיימת.

עומק חדש

ובאמת המעלה של דיבור זה לא רק ענין פסיכולוגי גרידא, אלא הרבה מעבר לזה. פעם שמעתי אחד שלימד את "תורת הנאום" והוא הציע לשומעי לקחו שלפני הנאום האמיתי כדאי לו לנואם להשמיע את נאומו בקול אפילו לעצמו בחדר ריק, מכיוון שאז הרעיון מתבהר אצלו, ועוד יותר חשוב [2] על ידי הדיבור צצים אצלו רעיונות חדשים שהוא לא חשב עליהם קודם לכן כאשר הנאום היה במחשבתו בלבד. הדיבור מביא אפוא לידי גילויים של רעיונות חדשים.

וכמו שמבואר בחסידות (ס' המאמרים רנ"ט עמ' ד' ואילך): "ולכן צ"ל לימוד התורה בדיבור דוקא .. דבלמדו איזה הלכה בדיבור דוקא אז יתחדשו אצלו שכליות בעומק ההלכה ההיא מה שלא היה מתחדש אצלו כלל כשהיה מעיין במחשבתו לבד .. כי אם ע"י דיבור דוקא מתגלה עומק פנימיות כח חכמתו מה שא"א לבוא לידי גילוי מצ"ע ה"ה מתגלה ע"י הדיבור דוקא, והיינו לפי שאותיות הדיבור הם מכריחים את כח החכ' שיתגלה יותר ממה שיוכל להתגלות מצ"ע .. והטעם בכ"ז הוא מצד מעלת הדיבור בשרשו שלמעלה גם משרש ומקור השכל".

זאת אומרת, הדיבור הוא ממדרגה עמוקה וגבוהה יותר בנפש ולכן דוקא ע"י הדיבור אדם מגלה את עומק נפשו, וזוהי הסיבה הפנימית מדוע לומדים תורה דוקא באמצעות הדיבור, ומדוע חייבים להתפלל בדיבור, שכן דוקא ע"י הדיבור באמת מתכוונים למה שאומרים. הדיבור עוזר להגיע לאמת פנימית שבלעדיו לא ניתן להגיע לכך.

וכמו שרואים במוחש שבני זוג מצפים הרבה פעמים שהשני יבטא בדיבור את אהבתו, וזאת למרות שהדברים נאמרו ריבוי פעמים בעבר בכל זאת רוצים שהשני יאמר זאת שוב. מדוע?

כי הדיבור מעורר ומגלה עומק חדש באהבה שלא היה עד עכשיו. כך גם אצל הקב"ה כדי שבאמת נאהב את ה' ונגלה עומק חדש בקשר שלנו עם הקב"ה אנו צריכים, לטובתנו, לבטא את אהבתנו אליו בדיבור ובפה מלא.